

Анотація

Конопельський В. Я. Особливості кримінально-виконавчих засад протидії організованій злочинності в Україні. – Стаття.

У статті на підставі аналізу сучасних нормативно-правових актів та наукових підходів, пов'язаних зі змістом кримінально-виконавчої політики України, визначено роль і місце принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань під час її формування, а також запропоновано науково обґрунтовані шляхи вирішення існуючих проблем з означеної тематики дослідження.

Ключові слова: кримінально-виконавча політика, політика у сфері боротьби зі злочинністю, принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарань, засуджений до позбавлення волі, виправні колонії, дільниці виправних колоній.

Аннотация

Конопельский В. Я. Особенности уголовно-исполнительных основ противодействия организованной преступности в Украине. – Статья.

В статье на основании анализа современных нормативно-правовых актов и научных подходов, связанных с содержанием уголовно-исполнительной политики Украины, определены роль и место принципа дифференциации и индивидуализации исполнения наказаний, а также предложены научно обоснованные пути решения существующих проблем по обозначенной тематике исследования.

Ключевые слова: уголовно-исполнительная политика, политика в области борьбы с преступностью, принцип дифференциации и индивидуализации исполнения наказаний, осужденный к лишению свободы, исправительные колонии, участки исправительных колоний.

Summary

Konopelsky V. Y. Penal principles' peculiarities of combating against organized crime in Ukraine. – Article.

The article is based on the analysis of current regulations and scientific approaches related to the content of the penal policy of Ukraine, the role and place of the differentiation and individualization of penal during its formation, and proposed science-based solutions to the existing problems of the designated subject's research.

Key words: penal policy, the policy in fight against crime, principle of differentiation and individualization penitentiary, sentenced to imprisonment, penal colony, penal station.

УДК 343.902-027.543:343.85(477)

Г. П. Жаровська

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття транснаціональний аспект злочинності являє собою наочний прояв тієї істини, що проблема злочинності є глобальною проблемою, яка не вирішується на рівні окремої держави, правоохоронного органу або нормативно-правового акта. Розуміння цього факту має бути підставою для глобальної перебудови організаційних засад боротьби із цим явищем.

З точки зору теорії процес організації є частиною науки управління, яка у своїх принципових засадах виходить із того, що одним із фундаментальних законів у сфері взаємовідносин керуючої й керованої підсистем є закон необхідної різноманітності, сутність якого полягає в такому: щоб керувати будь-якою системою, підсистема управління повинна мати у своєму арсеналі більшу кількість «ходів», стратегій поведінки, тактик впливу, ніж керована система [1].

Якщо реальність у вигляді транснаціональної злочинності розглядати як керувану систему, вплив на яку передбачає бути цілеспрямованим та ефективним, то система, що здійснює цей вплив, повинна володіти можливостями, які перевищують можливості злочинців і злочинних організацій. У цьому випадку мова має йти про організованість, дисциплінованість, професіоналізм, технічне забезпечення та інтелектуальний потенціал працівників правоохоронних органів.

Автор статті поділяє думку В.С. Овчинського: «Загрозу, яка йде від транснаціональної організованої злочинності, можна ліквідувати лише в тому випадку, якщо правоохоронні органи будуть точно так само, як і самі злочинні організації, виявляти винахідливість, організаційну гнучкість та співпрацю. Зокрема, для того щоб домогтися успіху, їм слід більш творчо підходити до використання існуючих і нових двосторонніх і багатосторонніх правових механізмів, а діяльність на національному рівні має бути однаковою або узгодженою для того, щоб співробітники правоохоронних органів володіли такою ж мобільністю й діяли так само ефективно, як і самі злочинці» [8, с. 94].

Можна стверджувати, що, незважаючи на всі зусилля міжнародної громадськості, такої організаційної керуючої системи світ ще не має. І ця обставина є провідним негативним фактором, який забезпечує високу ефективність і виживання транснаціональної злочинності.

Водночас слід погодитись і з тим, що нові ефективні можливості боротьби з транснаціональною злочинністю як на міжнародному, так і на національному рівні відкриваються перед Україною у зв'язку з підписанням політичної частини асоціації між Україною та Європейським Союзом на початку 2014 року, що дає підстави для змін організаційної структури управління боротьбою з транснаціональною злочинністю за кращими європейськими зразками.

Стан дослідження. В українській науковій літературі проблемам боротьби з транснаціональною злочинністю присвячені роботи таких науковців, як А.М. Бойко, М.Г. Вербенський, А.Д. Дорошенко, В.М. Дрьомін, Н.А. Зелінська, Т.В. Мельничук, І.В. Сервецький, В.І. Литвиненко, В.П. Шеломенцев, О.О. Шаповалов та інші.

Аналіз їх наукових праць засвідчує, що нині в Україні сформувався бачення необхідності активізації боротьби з транснаціональною злочинністю, є певні напрацювання, які стосуються організації роботи з протидії цьому виду злочинної діяльності.

Водночас останні події, які відбуваються в Україні, свідчать, що існуючі нині організаційні засади роботи правоохоронної системи не відповідають ні рівню тих загроз, які несе транснаціональна злочинність, ні рівню її фінансової могутності та організаційної впорядкованості.

Таким чином, **метою статті** є визначення напрямків удосконалення організації протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні, що продиктовано реаліями сучасної суспільно-політичної та криміногенної обстановки, яка склалася в державі на початку 2014 року.

Виклад основних положень. Стаття 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» визначила систему органів, які здійснюють боротьбу із цим видом злочинності. Зокрема, відповідно до норм закону до державних органів, які спеціально створені для боротьби з організованою

злочинністю, належать Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, спеціальні підрозділи з боротьби з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України, спеціальні підрозділи з боротьби з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України (далі – СБУ) [10].

У свою чергу до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать органи внутрішніх справ України та Служби безпеки України, органи прокуратури України, органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю, органи й установи виконання покарань та слідчі ізолятори, розвідувальний орган Міністерства оборони України [10].

Водночас дозволимо собі стверджувати, що, незважаючи на велику кількість органів, які за своїми функціональними обов'язками мають боротися з транснаціональною злочинністю, успіхи цієї боротьби є сумнівними, а реальні результати зусиль правоохоронної системи викликають занепокоєння.

На початку 2014 року держава фактично опинилася беззахисною перед посяганнями транснаціонального злочинного елемента на національну безпеку України, злочинні організації майже відкрито діяли на території України та нині активно впливають на суспільно-політичну обстановку в державі вже поза межами країни.

Така обставина зобов'язує по-новому поглянути на організаційний принцип, згідно з яким повинна вибудовуватися транснаціональна система кримінальної юстиції в нашій державі. Таким провідним принципом може бути лише принцип координації, завдяки якому на сьогодні боротьба з транснаціональною злочинністю має бути скоординованою в межах певної системи.

Як зазначають науковці, оскільки злочинність, зокрема й організована, породжується складним причинним комплексом, протидія їй може бути ефективною лише за умови формування відповідної системи комплексних економічних, соціальних, правових та організаційних заходів, спрямованих на нейтралізацію, блокування, витіснення цього небезпечного явища на засадах здійснення спеціальної правоохоронної діяльності [6]. Ядром такої діяльності має стати принципово нова правоохоронна структура, здатна оперативно реагувати на ті виклики й загрози, які нині виникають із боку транснаціональної злочинності.

На нашу думку, за зразок такої структури можна взяти італійський досвід, який дав позитивні результати в боротьбі з мафією, яка за всіма ознаками є аналогом вітчизняної транснаціональної злочинності.

Боротьбу з організованою злочинністю в Італії координує Генеральна рада з боротьби з організованою злочинністю, створена при МВС Італії на чолі з міністром внутрішніх справ. Членами Генеральної ради є начальник державної поліції, головнокомандувачі корпусу карабінерів і фінансової гвардії, директор Слідчого управління з боротьби з мафією та директори Служби інформації й демократичної безпеки та воєнної безпеки. Головними завданнями цього колегіального органу є розробка стратегії щодо боротьби зі злочинністю, визначення конкретних цілей для кожної компетентної служби, комплексне використання наявними службами

громадської безпеки ресурсів і засобів, перевірка досягнутих результатів, коригування діяльності.

В Італії є мережа окружних управлінь з боротьби з мафією, які являють собою судові органи при прокуратурах областей. Ці територіальні підрозділи ведуть на місці розслідування, що стосуються злочинних об'єднань мафіозного типу. 20 січня 1992 року в межах Генеральної прокуратури засновано Національне управління з боротьби з мафією, яке здійснює координацію діяльності окружних управлінь, забезпечує співпрацю правоохоронних і судових органів.

Основним підрозділом, який веде боротьбу зі злочинністю в Італії, є ДІА, створене 30 грудня 1991 року. ДІА є структурною частиною МВС і входить до складу Департаменту громадської безпеки. У своїй практичній діяльності ДІА робить акцент не на окремих злочинах, а на злочинних суб'єктах. При цьому основна увага концентрується на з'ясуванні відповідальності, злочинних ролей, зв'язків, положення компонентів мафіозних структур. ДІА здійснює свої операції в тісній взаємодії зі спеціалізованими підрозділами й структурами поліції, карабінерів, фінансової гвардії. Згідно із законом представники сил громадської безпеки зобов'язані співпрацювати зі слідчим персоналом ДІА, інформувати його про всі отримувані інформаційні й оперативні матеріали, що стосуються діяльності мафії. Офіцери ДІА володіють усіма повноваженнями в слідстві, проводять обшуки, вилучення, арешти, отримують свідчення [9].

Якщо взяти за основу такий підхід, то в Україні має бути створено відповідний підрозділ, який повинен замінити Головне управління з боротьби з організованою злочинністю, яке, на жаль, не впоралося із завданням виявлення й припинення діяльності стійких суспільно небезпечних організованих угруповань, які впливають на соціально-економічну та криміногенну ситуацію в державі, викриття злочинної діяльності їх лідерів, про що свідчить нинішня ситуація в державі [12].

Також на часі є організація системної роботи правоохоронних органів із протидії транснаціональній злочинності. Нині накопичено достатній досвід проведення міжвідомчих оперативно-профілактичних операцій та інших, у тому числі міжнародних, оперативних заходів, що свідчить про їх досить високу результативність, проте певний характер таких заходів, які здебільшого схожі на тимчасові кампанії, не дозволяє вести систематичну роботу з попередження, припинення й розкриття численних і різноманітних проявів транснаціональної злочинності.

Тому створення постійно діючих оперативних груп органів МВС України, СБУ, митних та податкових органів, якщо це визначається оперативною та кримінальною обстановкою, могло б сприяти підвищенню ефективності протидії та зниженню гостроти проблеми транснаціональної злочинності, яка відрізняється високим ступенем латентності, тому потребує всебічного міжвідомчого освітлення. Однією з умов боротьби з транснаціональною злочинністю є своєрідний моніторинг для інформування державних органів про законність дій національних ділових структур за кордоном.

У зв'язку із цим для координації зусиль під час здійснення оперативно-розшукових і слідчих дій за фактами транснаціональних злочинів, а також збору й аналізу даних про діяльність українських та закордонних кримінальних

структур доцільно опрацювати питання для створення в складі українських дипломатичних представництв спеціальних груп щодо збору й аналізу відповідної інформації.

Для такого збору й аналізу інформації про характер, обставини транснаціональних злочинів, про осіб, які їх здійснюють, про характеристики злочинних співтовариств, даних про результати діяльності правоохоронних органів своєчасною уявляється також постановка питання про вдосконалення існуючих форм обліку та їх адаптацію до потреб розкриття, розслідування й наукового аналізу транснаціональних злочинів.

Ця пропозиція може бути реалізованою в межах створення відповідної автоматизованої інформаційної системи. Пропонована система повинна мати міждержавний статус і концентрувати інформацію всіх правоохоронних органів, включаючи податкові, митні служби, прикордонні війська тощо.

Як видається, подібна система має складатися з інформаційних підсистем, які враховують таке:

- 1) іноземних громадян та осіб без громадянства, притягнутих до адміністративної відповідальності, а також виселених за межі України («Адміністративна практика»);
- 2) злочини кримінального характеру, пов'язані з іноземцями («Злочин»);
- 3) іноземних громадян, які заарештовані та відбувають покарання за злочини, вчинені на території України («Покарання»);
- 4) іноземців, які перебувають у розшуку («Розшук»);
- 5) іноземців, які беруть активну участь у роботі організацій націоналістичного, сепаратистського спрямування («Політика»).

Така система створить передумови для цілеспрямованого доведення правової інформації до відома практичних працівників, безпосередньо зайнятих у заходах щодо попередження, припинення, розкриття й розслідування транснаціональних злочинів.

Найважливіше значення для практики має вивчення, узагальнення й поширення вітчизняного та зарубіжного досвіду. Саме з метою обміну таким досвідом необхідно систематично готувати й розповсюджувати як в Україні, так і за її межами експрес-інформацію, аналітичні огляди, науково-методичні матеріали про найбільш поширені способи вчинення злочинів, організації злочинної діяльності, форми й методи протидії транснаціональним проявам злочинності.

Заслуговує на увагу ідея централізованого узагальнення такої інформації в межах Єдиного методичного центру з протидії організованим та транснаціональній злочинності. Організаційно-методичне забезпечення боротьби з транснаціональною злочинністю в межах такого центру передбачає розробку для спеціалізованих служб правоохоронних органів відповідних матеріалів (посібників, рекомендацій, збірників правових актів тощо) з оперативно-розшукової та слідчої роботи.

Нарешті, обмін інформацією й практичним досвідом мав би здійснюватися в межах міжнародних конференцій, а також тематичних нарад, семінарів та інших форумів на території України за участі представників зарубіжних країн.

Як свідчить міжнародний досвід, необхідною умовою організаційного забезпечення боротьби з транснаціональною злочинністю є професійна підготовка співробітників правоохоронних органів. Водночас, незважаючи на вжиті МВС України

заходи щодо активізації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, багато співробітників органів внутрішніх справ слабо орієнтуються як у теоретичних і правових, так і в суто практичних питаннях боротьби з транснаціональною злочинністю, зокрема зазнають труднощів під час оформлення міжнародних оперативних запитів і слідчих доручень.

У зв'язку із цим низка доручень повертається без виконання. Оперативні працівники переважно не знайомі з основами міжнародного публічного права, з особливостями правового регулювання конкретних питань в окремих країнах, не володіють досвідом взаємодії із закордонними правоохоронними органами. Усе це знижує ефективність боротьби з транснаціональною злочинністю.

Водночас спеціалізація працівників, зайнятих у попередженні й розкритті транснаціональних злочинів, оцінюється переважно більшістю опитаних співробітників органів внутрішніх справ як об'єктивна необхідність. З огляду на це існує пропозиція ними структурна побудова підрозділів, які професійно займаються попередженням і розкриттям транснаціональних злочинів.

Працівники органів внутрішніх справ особливо гостро відчують потребу в спеціалізованій підготовці осіб, які займаються оперативно-розшуковою діяльністю. Така підготовка повинна включати вивчення питань міжнародно-правового регулювання оперативно-розшукової та процесуальної діяльності, вивчення мов, культури зарубіжних країн тощо.

З урахуванням сказаного, а також зважаючи на зарубіжний досвід, вбачаємо актуальним і доцільним створення на базі Національної академії внутрішніх справ навчального центру підготовки й підвищення кваліфікації працівників органів внутрішніх справ, які задіяні в боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Потребує вдосконалення також робота правоохоронних органів, яка стосується етнічної злочинності. Оскільки робота з мігрантами-іноземцями є досить об'ємною й складною, а її масштаби в перспективі будуть збільшуватися, доцільно опрацювати й поставити перед Кабінетом Міністрів України питання про створення в системі МВС України нового функціонального підрозділу – міграційної міліції, або виділити необхідний штат і ресурси відповідним підрозділам кримінального розшуку.

Із цією ж метою в містах із міжнародними морськими, річковими та повітряними портами, насамперед у вільних економічних зонах, необхідно сформувати спільні постійно діючі оперативні групи правоохоронних та інших зацікавлених органів для протидії транснаціональній злочинності.

Наведені організаційні заходи мають підвищити ефективність боротьби з транснаціональною злочинністю, створити передумови для вдосконалення роботи правоохоронних органів із попередження й викриття злочинів транснаціонального характеру.

Висновки. Підсумовуючи дослідження, слід ще раз наголосити на тому, що реалії сучасного буття, трагічні події в Україні є наслідком ігнорування правоохоронними органами самого факту існування на території держави потужних транснаціональних злочинних організацій.

Не є секретом і те, що певна частина правоохоронців брала активну участь у злочинних схемах, сприяла корупції, давала можливість кримінальним струк-

турам збагачуватися за рахунок реалізації злочинних схем міжнародного масштабу, співпрацювала з корумпованими політиками, вирішувала їх проблеми. За цих умов правоохоронна система фактично стала інструментом транснаціональної злочинності, що надає можливість упевнено й цинічно грабувати державу.

Саме такі обставини вимагають, щоб організаційна система правоохоронних органів набула докорінної трансформації в напрямках створення нової структури боротьби з організованою та транснаціональною злочинністю на засадах урахування кращих зразків такої організації, які вже довели свою ефективність, а також у напрямі підвищення професіоналізму й відповідальності працівників правоохоронних органів, які задіяні в боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Безумовно, у майбутньому мова може йти також про інші організаційні зміни. Однак нині, як нам видається, ці напрями мають бути обрані як пріоритетні, такі, які мають реалізовуватися негайно, щоб «хвиля» транснаціональної злочинності була зупинена та вгамована.

Література

1. Абчук В.А. Менеджмент : [учебник] / В.А. Абчук. – СПб. : Союз, 2002. – 463 с.
2. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження) : [монографія] / А.М. Бойко. – Львів : Вид-во Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2008. – 380 с.
3. Вербенський М.Г. Тенденції транснаціональної організованої злочинності в Україні / М.Г. Вербенський // Право і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 101–106.
4. Дремін В.Н. Организованная преступность, терроризм и бизнес: международно-правовые и криминологические аспекты / В.Н. Дремін, Н.А. Зелінська // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць / за ред. С.В. Ківалова. – Вип. 60. – О. : Юридична література, 2011. – С. 34–43.
5. Корчагин А.Г. Организованная преступность и борьба с ней: [учеб. пособие] / А.Г. Корчагин, В.А. Номоконов, В.И. Шульга. – Владивосток : ДВГУ, 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.vuzlib.org/book_z2182_page_12.htm.
6. Мельничук Т.В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньоекономічній сфері: криминологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Т.В. Мельничук ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – О., 2009. – 232 с.
7. Основы борьбы с организованной преступностью : [монография] / под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. – М. : Инфра-М, 2000. – 400 с.
8. Правоохранные органы Италии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.go-uk.com.ua/countryinfo/80963/E69E899B-5218-4B9A-A164-25A90466FA13/>.
9. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
10. Сервецький І.В. Особливості формування організованого злочинного угруповання / І.В. Сервецький, В.І. Литвиненко, В.П. Шеломенцев // Боротьба зі злочинністю: проблеми теорії та практики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/2002_4/servezki.htm.
11. Шаповалов О.О. Основні завдання УБОЗ / О.О. Шаповалов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/kyiv/uk/publish/article/85913>.

Анотація

Жаровська Г. П. Організаційні аспекти протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні. – Стаття.

У статті розглянуто питання, які нині торкаються проблем національної безпеки України. Мова йде про необхідність удосконалення організаційних засад протидії транснаціональній організованій злочинності, яка являє собою загрозу інтересам людини й громадянина, суспільства та держави. Автор статті визначає конкретні напрями, які мають сприяти вирішенню проблеми підвищення ефективності боротьби з транснаціональною злочинністю, обґрунтовує необхідність їх якнайскорішого впровадження.

Ключові слова: транснаціональна злочинність, протидія, організація, удосконалення, система, правоохоронні органи.